

ION MOTZOI CHICIDEANU (1943–2016)

Într-o dimineață însorită de toamnă, pe 8 octombrie, s-a răspândit vestea tristă a plecării dintre noi a celui care a fost Ion Motzoi-Chicideanu, arheolog bucureștean care va rămâne în memoria noastră nu doar prin valoroasele lucrări de specialitate scrise, ci și prin faptul că a format multe generații de arheologi.

Ion Motzoi-Chicideanu a fost un arheolog non-conformist, dur și implacabil, și-a condus șantierele ca un adevărat căpitan de vas, stilul său militar transformându-le în adevărate nave pe care totul trebuia să funcționeze perfect. Așa am învățat cu toții ce importante sunt pe un șantier arheologic disciplina muncii, seriozitatea, corectitudinea, acribia științifică, spiritul de colegialitate, dar și faptul că nu trebuie să ne pierdem simțul umorului indiferent de ce se întâmplă, pentru că dincolo de toate dânsul avea mult umor. Duritatea pe care o afișa era de fapt dublată de bunătate și generozitate, astfel că în cele din urmă realizai că muștruluielile le făcea din dragoste părintească față de noi, cei care an de an veneam să învățăm pe șantierele sale. Arheologul a fost mereu dornic să împărtășească ceea ce știa tinerilor pasionați de arheologie și se străduia totodată să le insuflă respect pentru această profesie. A avut un real talent de pedagog știind să coaguleze în jurul lui tineri cu caractere diferite. Nu pierdea prilejul de a sublinia importanța spiritului de echipă și dădea exemplul pușcașilor marini

care trebuie să care un buștean și să depună toți aceeași râvnă și același efort pentru ca totul să fie dus la bun sfârșit, pentru că dacă unul ar fi mai puțin conștiincios ar avea cu toții de suferit. Ion Motzoi-Chicideanu îndemna tinerii să gândească, să își pună întrebări, să caute răspunsuri, să învețe să se exprime clar și concis, să-și definească bine ideile, să aibă spirit practic.

Scriu aceste rânduri din perspectiva unui om ai cărui pași în arheologia de teren au fost îndrumați și de Ion Motzoi-Chicideanu. Îi aduc astfel un omagiu pentru tot ceea ce m-a învățat. Chiar și astăzi, la aproape două decenii de la terminarea facultății, îmi aduc aminte pe șantiere de învățăminte domniei sale și nu rareori mă mir câtă dreptate a avut (de la acribia metodelor de tehnică de săpătură și până la comportamentul față de lucrători).

Se poate spune răspicat că cine a trecut prin botezul focului unui șantier cu Ion Motzoi-Chicideanu a reușit să devină un arheolog bine pregătit nu doar profesional, ci și psihologic. Domnia sa a creat o adevărată școală de arheologie, chiar dacă nu făcea parte din rândurile cadrelor universitare. Tinerii i-au venit mereu în preajmă, atrași de faima sa, ajutați însă, după 1989, și de faptul că erau studenții soției sale, doamna prof. univ. dr. Monica Șandor-Chicideanu, de la Facultatea de Istorie a Universității București, arheoloagă specializată în preistorie, care i-a fost alături aproape

trei decenii și cu care a alcătuit un cuplu științific vrednic de toată prețuirea.

Ioan-Șerban Motzoi-Chicideanu Șandor alias Ion Motzoi-Chicideanu s-a născut în 9 decembrie 1943 în București.

Între 1967–1972 a urmat cursurile Facultății de Istorie a Universității București. După absolvire, a activat o scurtă perioadă de timp ca arheolog-muzeograf la Muzeul Județean Dâmbovița din Târgoviște, pentru ca în anul 1975 să revină în orașul natal, București, ca arheolog la Direcția Patrimoniului Cultural Național, unde a lucrat până în anul 1978. O scurtă perioadă de timp a lucrat la Muzeul Național de Istorie a României ca arheolog-muzeograf, pentru ca din 1979 și până la pensionarea survenită la finele anului 2006 să activeze ca arheolog și apoi ca cercetător științific la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române. Activitatea sa a interferat pentru scurte perioade de timp cu viața didactică universitară, între 1980–1982 fiind seminarist de istorie veche universală la Facultatea de Istorie a Universității București, unde a avut câțiva ani mai târziu, în anul universitar 1994–1995, un curs și un seminar special intitulat *Arheologia funerară preistorică*.

Domniei sale i s-a conferit titlul științific de doctor *Suma cum laudae* a Universității București, pentru lucrarea de doctorat *Obiceiuri funerare în epoca bronzului la Dunărea Mijlocie și Inferioară*, coordonată de către academicianul Alexandru Vulpe.

Mentor în tainele arheologiei i-a fost marele arheolog Ion Nestor, despre care ne vorbea mereu cu mare drag, considerându-se cu nedismulată mândrie ca „ucenic” al lui Nestor. Formarea sa ca arheolog și ca specialist în epoca bronzului a fost marcată de alte mari nume ale arheologiei românești: Mircea Petrescu-Dâmbovița, Alexandru Vulpe, A. C. Florescu. Marii maeștri au așezat semințele cunoașterii într-un pământ fertil și putem spune astăzi că Ion Motzoi-Chicideanu poate fi așezat alături de ei în galeria arheologilor legendari ai României.

Ion Motzoi-Chicideanu a condus în calitate de responsabil științific numeroase șantiere arheologice, între anii 1973 – 2006, de numele său fiind legate cercetările arheologice desfășurate în situri preistorice de mare însemnătate, cum sunt cele de la Bistreț cu punctele: Bistreț-*Grindu Ciumași*, Cârna-*Ostrovogania*, Cârna-*Prundu Măgarilor*, Cârna-*Nea Vasile Feraru*, Cârna-*Nasta sud*, Plosca-*Cabana de metal* (jud. Dolj); Sărata Monteoru – *Poiana Scorușului* (jud. Buzău); Cârlo-mănești-*La Arman* (jud. Buzău); Năeni-*Zănoaga* (jud. Buzău).

De asemenea, a condus șantiere arheologice care vizau monumente istorice din epoca medievală, dintre care amintim doar câteva: Biserica Târgului din Târgoviște (jud. Dâmbovița), mănăstirea Ciolanu (jud. Buzău), mănăstirea Mera (jud. Vrancea), mănăstirea Adormirea Maicii Domnului Râmnicu Sărat (jud. Buzău). A fost și responsabil adjunct al șantiierelor conduse de Radu Popa, la Gurasada (jud. Hunedoara) și Ulpia Traiana Sarmizegetusa, precum și membru în colectivul de cercetare la numeroase situri arheologice, dintre care enumerăm: Bratei (jud. Sibiu) – responsabil Ion Nestor; Sănnicolau de Beiuș (jud. Bihor) – responsabil Radu Popa; Cotnari Dealul Cătălina (jud. Iași) – responsabil A. C. Florescu; Stoicani și Foltești (jud. Galați) – responsabil Mircea Petrescu-Dâmbovița; Radovanu (jud. Giurgiu) – responsabil Eugen Comșa.

De-a lungul îndelungatei sale cariere a căutat să se perfecționeze prin călătoriile de documentare în străinătate (Ungaria, Cehia, Germania, Serbia, Slovacia), și a beneficiat de o bursă de studii oferită de Uniunea Europeană (între 1990–1991, la Berlin la Institut für Prähistorische Archäologie der Freien Universität). Domnia sa a susținut un număr impresionant de comunicări științifice (150), atât în țară la sesiunile organizate de Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, la sesiunile anuale de rapoarte arheologice, la diferite sesiuni ale muzeelor din toate regiunile României, cât și în străinătate (Germania – Berlin; Ungaria – Budapesta și Szeged; Cehia – Praga și Brno; Slovacia-Nitra). A scris numeroase studii și articole (86), a căror tematică principală a fost epoca bronzului. Dintre acestea se remarcă cele legate de arheologia funerară.

Mereu în pas cu vremurile, a înființat o pagină web, www.archaeology.ro, unde au fost publicate on line lucrări de specialitate, dar care a fost și o tribună unde se lua atitudine cu privire la starea de lucruri din arheologia românească.

Ion Motzoi-Chicideanu a desfășurat și activitate redacțională, fiind din anul 1991 și până în anul 2009, membru în redacția prestigioasei publicații a Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” – *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie*.

Activitatea sa științifică a fost încununată cu succes prin publicarea în anul 2011 a cărții *Obiceiuri funerare în epoca bronzului la Dunărea Mijlocie și Inferioară*, în fapt teza sa de doctorat, pentru care a fost răsplătit cu premiul „Vasile Pârvan” al Academiei Române.

Ion Motzoi-Chicideanu a fost în mod cert unul dintre cei mai de seamă arheologi ai

epocii preistorice din țara noastră, iar lucrările sale științifice vor fi întotdeauna un reper important pentru cercetători. Stilul său incisiv a deranjat poate pe mulți, dar toți ar trebui să recunoaștem că a fost un mare om și un mare arheolog.

Sunt deosebit de onorată că mă număr printre discipolii domniei sale și mă bucur că am apucat să-i spun aceasta și prin viu grai, în 19 decembrie 2013, când sărbătorea primirea premiului „Vasile Pârvan”.

Vă mulțumesc Domnule Profesor și rămas bun! Fie ca de acolo sus să vă bucurați că ați lăsat în urmă oameni care să ducă mai departe pasiunea dumneavoastră pentru arheologie.

Daniela Tănase

LISTA SELECTIVĂ A LUCRĂRILOR PUBLICATE

Cărți:

1 – *Obiceiuri funerare în epoca bronzului la Dunărea Mijlocie și Inferioară*, Editura Academiei, București 2011, vol. I – 900 p. ISBN 978-973-27-2047-9; vol. II – 479 planșe ISBN 978-973-27-2048-6.

Coautor:

2 – 43 voci la C. Preda (coord.), *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României*, vol. I-III, Editura Enciclopedică, București 1994, 1996, 2000, ISBN 973-45-0044-9.c.

Studii și articole:

3 – *Două topoare de aramă descoperite la Brătești (jud. Dâmbovița)*, SCIV 24.3, 1973, p. 521-525.

4 – *Un mormânt de la sfârșitul secolului al XVI-lea, descoperit în incinta Curții Domnești din Târgoviște*, Valachica 5, 1973, p. 81-84 (în colaborare).

5 – *O nouă descoperire Coțofeni în Muntenia*, Valachica 6, 1974 (1975), p. 63-68.

6 – *Cercetări și rezultate la Mănăstirea Bradu*, Bul. BOR 9-12, 1976, p. 1-13 (în colaborare).

7 – *Date noi privind începutul culturii Tei (Săpăturile de la Brătești-Bungetu)*, SCIVA 28.2, 1977, p. 225-238.

8 – *Săpăturile arheologice de la Brăteștii de Sus, județul Dâmbovița*, Valachica 9, 1977, p. 119-151 (în colaborare).

9 – *Un cuptor de ars oale descoperit la Târgoviște*, Valachica 9, 1977, p. 513-519.

10 – *O așezare din sec. XIV-XV la Bradu, jud. Buzău*, Cercetări Arheologice 3, 1979, p. 421-438.

11 – *Depozitul de bronzuri de la Ocnița*, SCIVA 30.4, 1979, p. 607-611.

12 – *Unele probleme privind începutul culturii Tei*, Thraco-Dacica 3.1-2, 1982, p. 102-106.

13 – *Mănăstirea Bradu. Scurt istoric și cercetări arheologice*, în vol. A. Plămădeală (ed.), *Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților*, Buzău 1983, p. 168-205 (în colaborare).

14 – *Unele probleme privind sfârșitul epocii bronzului în sudul Olteniei*, SympThrac 2, 1984, p. 12-13.

15 – *Informații noi și câteva considerații istorice privind biserica românească de la Gurasada – jud. Hunedoara*, SCIVA 35.1, 1984, p. 54-67 (în colaborare).

16 – *Observații asupra necropolei hallstattiene de la Stoicani*, SCIVA 35.4, 1984, p. 331-344 (în colaborare).

17 – *Zur Verbreitung und Typologie der Schalenknäufschwerter*, Dacia NS 27, 1983, p. 11-27.

18 – *Zur Bronzezeit in Südwest Rumänien*, Dacia NS 30.1-2, 1986, p. 7-47.

19 – *Observații privind practicile funerare din epoca bronzului pe teritoriul României*, SympThrac 5, 1987, p. 46-47.

20 – *Necropola de incinerare din epoca bronzului de la Bistreț*, în vol. Științele sociale și politice din România 3-4, ASSP, 1988, p. 53-60 (în colaborare).

21 – *Din nou despre spadele cu mâner în formă de cupă*, SCIVA 39.2, 1988, p. 159-168.

22 – *Dezbaterea: Cercetări de sociologie a necropolelor și de ideologie funerară*, SCIVA 39.4, 1988, p. 413-414.

23 – *Zu den Grabsitten der Periam-Pecica-Kultur*, Dacia NS 33.1-2, 1989, p. 5-38 (în colaborare).

24 – *Contributions to the study of the Gârla Mare anthropomorphic statuettes*, Dacia NS 34, 1990, p. 53-75 (în colaborare).

25 – *O descoperire de la începutul primei epoci a fierului la Cârna*, SCIVA 43.1, 1992, p. 49-54.

26 – *Cuvânt introductiv la Colocviul „Obiceiuri de depunere în pre- și protoistorie*, SCIVA 43.4, 1992, p. 335-339.

27 – *Observații asupra depozitului de bronzuri de la Străoști, Prahova*, SCIVA 44.1, 1993, p. 33-39 (în colaborare).

28 – *Observații asupra unor materiale ceramice inedite de la Dubovac aflate în colecțiile Muzeului Banatului*, Analele Banatului NS 2, 1993, p. 151-169 (în colaborare).

29 – *Der Bronzefund von Bogdan Vodă, Kr. Maramureș*, în vol. T. Soroceanu (Hrsg.),

Bronzefunde aus Rumänien, PAS 10, Berlin 1995, p. 141–168, ISBN 3–89166–182–7 (în colaborare).

30 – *Der Bronzefund von Străoști, Kr. Prahova*, în vol. T. Soroceanu (Hrsg.), *Bronzefunde aus Rumänien*, PAS 10, Berlin 1995, p. 261–278, ISBN 3–89166–182–7 (în colaborare).

31 – *Fremdgüter im Monteoru-Kulturraum*, în vol. B. Hänsel (Hrsg.), *Handel, Tausch und Verkehr im bronze- und früheisenzeitlichen Südosteuropa*, PAS 11, München-Berlin 1995, p. 219–242, ISBN 3–925450–47–5.

32 – *Cultura Cruceni-Belegiș*, în vol. M. Petrescu-Dîmbovița (ed.), *Comori ale epocii bronzului din România*, București 1995, p. 167–170.

33 – *Cultura Gârla Mare*, în vol. M. Petrescu-Dîmbovița (ed.), *Comori ale epocii bronzului din România*, București 1995, p. 171–173.

34 – *Cultura Periam-Pecica*, în vol. M. Petrescu-Dîmbovița (ed.), *Comori ale epocii bronzului din România*, București 1995, p. 226–233.

35 – *Ein bronzezeitliches Grab aus Năeni-Zănoaga*, *Dacia NS* 37–38, 1994–1995 (1997), p. 19–40 (în colaborare).

36 – *Cercetările arheologice de la Năeni-Zănoaga (jud. Buzău)*, *MCA SN* 1, 1999 (2001), p. 59–98 (în colaborare).

37 – *Ein neuer Fund vom Beginn der Hallstattzeit aus der Kleinen Walachei*, *Dacia NS* 43–45, 2001, p. 197–229.

38 – *The medieval monument from Gurasada*, EA-online, March 31, 2001 / [www.archaeology.ro / imc_gurasada.eng.htm](http://www.archaeology.ro/imc_gurasada.eng.htm).

39 – *Un mormânt în cistă din piatră descoperit la Văleni-Dâmbovița*, *SCIIVA* 51.1–2, 2001, p. 3–70 (în colaborare).

40 – *Cu privire la istoricul cercetărilor comportamentului funerar din epoca bronzului la Dunărea Mijlocie și Inferioară*, *Studii și articole de istorie LXVII*, 2002, p. 5–28.

41 – *Un mormânt din epoca bronzului descoperit la Cărlomănești (jud. Buzău)*, *SCIIVA* 52–53, 2001–2002, p. 5–41 (în colaborare).

42 – *Câteva remarci asupra studiului descoperirilor mortuare*, în vol. D. Marcu-Istrate (ed.), *In memoriam Radu Popa. Temeiuri ale civilizației românești în context european*, Cluj-Napoca 2003, p. 65–76, ISBN 973–8445–21–3.

43 – *Câteva observații asupra culturii Monteoru*, *Mousaios* 8, 2003, p. 37–59.

44 – *Observations concerning the Bronze Age cult-object from Sărata Monteoru – Poiana Scorușului*, în vol. C. Kacsó (Hrsg.), *Bronzezeitliche Kulturerscheinungen im karpatischen Raum. Die*

Beziehungen zu den benachbarten Gebieten, Baia Mare 2003, p. 361–378, ISBN 973–86386–7–8.

45 – *Bronze age funeral discoveries in Pietricica (Prahova county)*, EA-online, March 2003 / [www.archaeology.ro / imc_pietricica_eng.htm](http://www.archaeology.ro/imc_pietricica_eng.htm).

46 – *Cimitirul din epoca bronzului – La Arman (Campania 2003)*, *Mousaios* 9, 2004, p. 15–38 (în colaborare).

47 – *Observații asupra cimitirului din epoca bronzului de la Pietroasa Mică*, *Mousaios* 9, 2004, p. 57–100.

48 – *Cu privire la descoperirile funerare ale grupei Verbicioara*, *Oltenia StCom Arheologie-Istorie* 15, 2004, p. 3–12.

49 – *Cu privire la comportamentul funerar al culturii Sabatinovka*, *Mousaios* 10, 2005, p. 55–66.

50 – *Cimitirul din epoca bronzului de la Cărlomănești-La Arman. Campaniile 2003–2007*, *MCA SN* 6, 2010, p. 21–70 (în colaborare).

51 – *O brățară din bronz descoperită la Plosca (jud. Dolj)*, *Analele Banatului SN Arheologie-Istorie* 20, 2012, p. 17–22 (în colaborare).

52 – *Observații preliminare privind cercetările efectuate în anii 2008–2009, 2011–2012 la cimitirul din epoca bronzului de la Cărlomănești*, *Mousaios* 18, 2013 (sub tipar), (în colaborare).

53 – *O piesă de harnașament din epoca bronzului descoperită la Cărlomănești-Cețățuia*, *Mousaios* 18, 2013 (sub tipar), (în colaborare).

Rapoarte de săpături:

54 – *Săpăturile arheologice de la Biserica Târgului (Târgoviște) – 1972. Raport preliminar*, *Valachica* 4, 1972 (1973), p. 169–177.

55 – *Cercetări arheologice de teren*, *Valachica* 4, 1972 (1973), p. 390–392.

56 – *Săpăturile arheologice de la Bungetu de Sus (Brătești, comuna Văcărești)*, *Valachica* 5, 1973, p. 27–41.

57 – *Biserica Târgului (Târgoviște) Raport preliminar asupra celei de a doua campanii de săpături arheologice*, *Valachica* 5, 1973, p. 75–79.

58 – *Raport asupra cercetărilor arheologice din anul 1978 ale MIRSR în cadrul șantierului național Turnu-Măgurele*, *MCA* 13, Oradea 1979, p. 413–414, (în colaborare).

59 – *Șantierul arheologic Sarmizegetusa – jud. Hunedoara (Epoca postromană). Raport privind rezultatele cercetărilor campaniei 1978*, *MCA* 13, Oradea 1979, p. 315–318, (în colaborare).

60 – *Săpăturile arheologice de la Costeștii din Vale, jud. Dâmbovița*, *MCA* 14, Tulcea 1980, p. 127–129.

61 – *Săpăturile arheologice de la Călugăreni (jud. Gorj)*, MCA 15, Braşov 1983, p. 103–107, (în colaborare).

62 – *Săpăturile arheologice de la Năeni, judeţul Buzău*, Mousaios 4.1, 1994 (1995), p. 31–36.

63 – *Necropola de incinerare din punctul „Cabana de metal”, Plosca, com. Bistreţ, jud. Dolj*, în vol. *Cronica Cercetărilor arheologice din România. Campania 1999*, Bucureşti 2000, p. 76–77.

64 – *Aşezarea din epoca bronzului din punctul Zănoaga, com. Năeni, jud. Buzău*, în vol. *Cronica Cercetărilor arheologice din România. Campania 2000*, Bucureşti 2001, p. 157–159.

65 – *Necropola de incinerare din punctul „Cabana de metal”, Plosca, com. Bistreţ, jud. Dolj*, în vol. *Cronica Cercetărilor arheologice din România. Campania 2000*, Bucureşti 2001, p. 186–189.

66 – *Săpăturile de la Văleni-Dâmboviţa, jud. Dâmboviţa*, în vol. *Cronica Cercetărilor arheologice din România. Campania 2000*, Bucureşti 2001, p. 264–266.

67 – *Săpăturile arheologice din anul 2001 de la Năeni-Zănoaga, com. Năeni, jud. Buzău*, în vol. *Cronica Cercetărilor arheologice din România. Campania 2001*, Bucureşti 2002, p. 213–216.

68 – *Cercetările arheologice din anul 2001 de la Plosca „Cabana de metal”, com. Bistreţ, jud. Dolj*, în vol. *Cronica Cercetărilor arheologice din România. Campania 2001*, Bucureşti 2002, p. 240–242.

69 – *Săpăturile arheologice din anul 2002 de la Năeni-Zănoaga, com. Năeni, jud. Buzău*, în vol. *Cronica Cercetărilor arheologice din România. Campania 2002*, Bucureşti 2003, p. 208–211.

70 – *Sondajul arheologic de la Pietricica „La mestecenii”, com. Lapoş, jud. Prahova*, în vol. *Cronica Cercetărilor arheologice din România. Campania 2002*, Bucureşti 2003, p. 231–233.

71 – *Cercetările arheologice din anul 2002 de la Plosca „Cabana de metal”, com. Bistreţ, jud. Dolj*, în vol. *Cronica Cercetărilor arheologice din România. Campania 2002*, Bucureşti 2003, p. 240–243.

72 – *Cercetările arheologice de la Cărlomăneşti-La Arman, campania 2003*, în vol. *Cronica Cercetărilor arheologice din România. Campania 2002*, Bucureşti 2003, p. 77–81.

73 – *Săpăturile arheologice din anul 2003 de la Năeni-Zănoaga, com. Năeni, jud. Buzău*, în vol. *Cronica Cercetărilor arheologice din România. Campania 2003*, Bucureşti 2004, p. 214–217.

74 – *Cercetările arheologice din anul 2003 de la Plosca „Cabana de metal”, com. Bistreţ, jud. Dolj*, în vol. *Cronica Cercetărilor arheologice din România. Campania 2003*, Bucureşti 2004, p. 237–241.

75 – *Cercetările arheologice de la Cărlomăneşti-La Arman, campania 2004*, în vol. *Cronica Cercetărilor arheologice din România. Campania 2004*, Bucureşti 2005, p. 109–111.

76 – *Săpăturile arheologice din anul 2004 de la Năeni-Zănoaga, com. Năeni, jud. Buzău*, în vol. *Cronica Cercetărilor arheologice din România. Campania 2004*, Bucureşti 2005, p. 214–217.

77 – *Cercetările arheologice din anul 2004 de la Plosca „Cabana de metal”, com. Bistreţ, jud. Dolj*, în vol. *Cronica Cercetărilor arheologice din România. Campania 2004*, Bucureşti 2005, p. 279–281.

78 – *Cercetările arheologice de la Cărlomăneşti-La Arman, (Campania 2004)*, în Mousaios 10, 2005, p. 31–43, (în colaborare).

79 – *Cercetările arheologice din anul 2005 de la Plosca „Cabana de metal”, com. Bistreţ, jud. Dolj*, în vol. *Cronica Cercetărilor arheologice din România. Campania 2005*, Bucureşti 2006, p. 265–270.

Recenzii, note bibliografice:

80 – Recenzie la D. Protase, *Riturile funerare la daci şi daco-romani*, Bucureşti 1971, în *Analele Universităţii Bucureşti* 18, 1972, p. 161–163.

81 – Recenzie la G. L. Carancini, *Die Nadeln in Italien*, PBF XIII.2, München 1975, în *Dacia NS* 24, 1980, p. 382–383.

82 – Recenzie la vol. *Régészeti kutatások az MO autópálya nyomvonalán*, Budapest 1992, în *SCIVA* 46.1, 1995, p. 80–83, (în colaborare).

83 – Notă bibliografică la Sofija S. Berezanskaja, Viktor I. Klociko, *Das Gräberfeld von Hordeevka*, *Archäologie in Eurasien* 5, Rahden/Westfalen 1998, în *SCIVA* 50.1–2, 1999, p. 98–99.

84 – Recenzie la Martin Bartelheim, *Studien zur Aunjetitzer Kultur – Chronologische und chorologische Untersuchungen*, UPA 46, Bonn 1998, în *SCIVA* 50.1–2, 1999, p. 99–100.

85 – Notă bibliografică la Horia Ciugudean, *Cercetări privind epoca bronzului şi prima epocă a fierului în Transilvania*, *Bibliotheca Musei Apulensis* 7, Alba Iulia 1997, în *SCIVA* 50.1–2, 1999, p. 103–104.

86 – Recenzie la L. Olexa, *Nižna Mýšľa Osada a pohrebisko z doby bronzovej*, *Archaeologické pamätníky Slovenska* zv. 7, Košice 2003, în *SCIVA* 54–55, 2004–2005, p. 464–467.

87 – Recenzie la Svend Hansen, Andreas Hauptmann, Igor Motzenbäcker, Ernst Pernicka (Hrsg.), *Von Majkop bis Trialeti. Gewinnung und Verbreitung von Metallen und Obsidian in Kaukasien im 4.–2.Jt. v. Chr.*, *Kolloquium zur Vor- und Frühgeschichte* Bd. 13, Bonn 2010, în *MCA SN* 8, 2012, p. 214–216.

88 – Recenzie la C. Schuster, A. Morintz, Raluca Kogălniceanu, C. Ștefan, Alexandra Comșa, Georgeta El-Susi, Monica Constantin, C. Cătălin, Georgiana Mureșan, Cercetările arheologice de pe tronsonul Constanța-Medgidia al Autostrăzii A2. Tumulul nr. 3, Târgoviște 2011, în MCA SN 8, 2012, p. 216–220.

Necroloage:

89 – *Radu Popa (Necrolog)*, în SCIVA 44.3, 1992, p. 227–230.

90 – *In memoriam Radu Popa*, în vol. D. Marcu-Istrate (ed.), *In memoriam Radu Popa. Temeiuri ale civilizației românești în context european*, Cluj-Napoca 2003, p. 17–22, ISBN 973–8445–21–3.